

La falç

(ALDC, IV, 819. La falç)

La *falç* és una “eina que serveix per a segar les messes o tallar herba, consistent en una fulla de ferro acerat, corba, tallant o dentada en la seva part còncaua i fixada a un mànec de fusta” (DIEC); sovint es distingeix entre la *falç*, dentada, i el *volant*, sense dents (veg. mapa 527). *Falç* és el tipus lèxic predominant al territori, amb var. locals com *fal*[θ] 132, 134, 138, 139, amb interdentalització de l’antiga [ts]; *afalç* 147, amb pròtesi vocàlica; *alfalç* 180, amb tribut a l’article àrab o homonimització amb la planta *alfals*; *falça* 96, a partir del plural *falces* (com de *coç*, pl. *coces* → sg. *coça*), forma antiga i encara viva (128, 136, 146, 148, 153, 176); der. com *falci* 149, *falçó* 44, 73, 88, 103, 111, 115, 116, 135, 141, 155, 158, 159, 172, *falceta* 88, 97, amb el suf. dim. *-í* (< -INU), *-ó* (< -ONE) i *-eta* (< -ITTA) respectivament, i elements perifràstics que indiquen especialitat (*falç d’estessar* 26). Però la var. més estesa és *fauç*, amb vocalització de la L seguida de l’antiga *-ts* (= ç), enriquida amb der. com *fauçó* 28, 30, 34, 45, 78 (o *fauzó* 71, 77, 83), reduït a *fuçó* 34, 39, 75 (o *fuzó* 74), per la monoftongació de [əw] (com la de *rautija* > *rutija*; veg. Veny, 2013 b); *fuçot* 37, amb el dim. *-ot* (< -OTTU); *fauzella* 77, amb el dim. *-ella*, i *fauça* 43, refet sobre el plural *fauces*.

La *corbella* (s. XV), pròpia sobretot del val. i tort., és un der. de l’ant. *corb* (< llat. CŪRVUS ‘corbat, corb, encorbat’) i en algunes poblacions és sinònim de *falç*,

mentre que en altres “no fa ganxo entre el mànec i la fulla” (140, 181) o en fa (150, 151); der. *corbellot* 152, amb suf. augmentatiu, *corbellotet* 169, amb suf. dim., i els perifràstics *corbella de dent* 157, *corbella de colp* 159, *corbella de desbarbar* 170, 179, *corbella per segar* 167.

Volant, d’origen preromà (cf. oc. *volame*), potser del cèltic UO-LĀMI- ‘[falç] amanosa’, integrat en la família de *volar* (< llat. VOLARE); és propi del cat. sept., on no sembla que es faci distinció entre *falç* i *volant*.

Altres mots més locals: *podall*, compost de *podar* (< llat. PUTARE ‘netejar, esporgar’) i el suf. *-all* (< -ACULU), indicador d’instrument (com *ventall*, *raspall*, etc.); *serpeta* 2, pres del fr. *serpette*, der. de *serpe* (fr. ant. *sarpe* < llat. vg. *SARPA, der. del llat. cl. SARPERE ‘tallar la vinya’); l’alg. *massadora* 85 (pron. *massarora*) és un manlleu al sard (*messare* ‘segar’, del llat. vg. MESSARE, format sobre MESSUS, part. de METERE); *segadera*, der. de *segar* (< llat. SECARE ‘tallar’) més el suf. *-era* (< -ARIA), indicador de l’estri (com *encenser*, *teler*), però tributari de l’arag.

Geolingüísticament, *falç* és molt general i la seva var. *fauç* uneix el cat. central amb el balear, tot recordant la procedència dels colonitzadors desplaçats a les Illes; *corbella*, d’àrea val. i tort., fa pensar en una importació aragonesa, abonada per la documentació estrictament val. (J. Esteve, M. Pérez, M. J. Sanelo, O. Pou [“la faus o *corbella* per segar”, que ajunta el mot principatí amb el val.]). Són mots normatius *falç*, *corbella* i *volant*, aquest amb la precisió “falç grossa sense dents”, des del DG1, 1932. *Falçó* i *podall* també ho són però amb significats específics.

